

GREVE MAGNUS STENBOCKS BERÄTTELSE, HERRBORUM

Vi har besökt greve Magnus Stenbock på herresätet Herrborum i S:t Anna socken. Herrborum är mycket vackert beläget på fastlandet vid Trännöfjärdens strand.

Vi har fått herr grevens berättelse om hans uppväxt i Stockholm där han är född. Om hans flytt först till Linköping och sedan till livet på Herrborum dit han flyttade med modern i början av 1930-talet. Herr greven ger oss följande fascinerande berättelse från sitt långa, innehållsrika liv.

82 år blev jag nu för några veckor sedan och är således född 1911. Det kan bli med mig så som med en fiskare i England på 1500-talet. Han bestämde sig för att bli mycket gammal, han blev 120 år tror jag. Han föddes i mitten av 1500-talet och träffade kung Carl I av England. Det fick han igen, sedan han var 110 år kanske.

Min fader var överbibliotekarie på Kungliga Biblioteket i Stockholm och därför bodde vi där när jag föddes 1911.

Jag sysslade med porträttmålning på 1930-talet i Stockholm och hade också en dansklubb, för nöjes skull, bland jämnåriga vänner, släktingar och bekanta i Stockholms högsta kretsar. Men sedan så tyckte jag för hälsans skull, för jag har inte varit så stark egentligen i allmänhet, att det var bättre att bo på landet där det är friskare luft. Sedermera bosatte vi oss här i Östergötland. Här var jag bl a ordförande i 4 år i Östergötlands Hålavedens hembygdsförening, där vi hade folkdanser, folkmusik och bygdefester både här och i Norrköping. Sedan har egentligen min viktigaste och väsentligaste sysselsättning varit, förutom att måla landskap, att skriva en bok som jag började med på 1940-talet och kritiserade då luftföroreningar och vattenföroreningar som ingen människa lade märke till på den tiden. Det är vad jag hållit på med, och så har jag hjälpt till med gårdens skötsel förstås och varit ordförande för Stenbockska familjestiftelsen också.

Jag har också skrivit några teaterstycken. Det första var om Axel von Fersen och Marie Antoinette. Det gavs i spegelsalen på Grand Hotel i Stockholm 1936. Sedan skrev jag "Östgötarna" och det gavs här i parken 1939. Jag har också skrivit "Onsdagsbröllopet" som gavs första gången vid Stegeborg 1947 och andra gången i Söderköping 1958. Sedan gavs den rätt många gånger både i Söderköping och i ruinen vid Stegeborg 1984-85 eller var det kanske 1985-86, kan inte säga säkert. Det handlade om händelser som hade ägt rum i Stegeborg (som överdramatiserades). Jag fick uppdraget av hembygdsföreningen och vävkammarerna. Det blev tydligen uppskattat eftersom publiken satt kvar fastän det regnade när det spelades upp i Söderköping.

Jag var också ordförande i Stenbockska familjestiftelsen från 1958-1990. Nu är det min kusins son som är ordförande, och det är lika bra det för han är den rätta fideikommissarien. Fideikommissariatet Kolk som ligger i Estland som vi har fått tillbaka efter den omvälvning som skett där under senare år. Ja, det är verkligen enastående att ha en fast punkt för familjen på det sättet. Det är ett oerhört arbete att iståndsätta det för det är ett slott som är 3 gånger större än Herrborum. 300 tunnland fick vi tillbaka. Inte de 97.000 som det var från början. Men att det inte är 97.000 beror också på att en farbror till min fader skänkte bort 30.000 tunnland till bönder som var på godset för att de skulle få sina egna gårdar och äga dem. Sedan tog estniska staten 34.120 tunnland i jordreform. Det blev glömt att lämna ersättning för det också.

Sedan har jag skrivit musikstycken. Det skulle jag nog kunna framföra nu om jag kunde spela. Men faktum är att jag har ju pensionärsrörelse här sedan 1981 och det kommer ibland beställningar på fester också. Men det är inte ofta. Det ger inte mycket överskott för jag tar så erhört lite betalt. Det vet ju både dom som bor här och andra närvarande. Vid en fest spelades ett stycke som jag hade komponerat. Aktörerna hade skrivit om det så det blev flera stämmor. Det blev mycket applåder i alla fall. Det var en stor upplevelse att det blev så uppskattat det där stycket. Det framfördes av samma personer som spelat det för precis 20 år sedan. Det var första konserten jag hade här på Herrborum. Sedan har jag, "paying-gueströrelsen" som jag kallar det för. Det är inte riktigt jämförbart med pensionat för det är mera personligt och mera privat, en annan karaktär på det hela. Jag sitter alltid med bland gästerna när det går.

Jag vill gärna berätta lite om mina uppväxtförhållanden.

Jag kan säga att det var ett harmoniskt familjeliv tills min fader gick bort 1923 och då var jag 11 år. Han var en människa som alla människor tyckte om, för han var så älskvärd och mycket lärd. Han var filosofie doktor. Han var dessutom mycket energisk så han gav ut en hel rad böcker. Han ryckte upp Linköpings bibliotek sen han blev utnämnd till chef över det 1916 tror jag. Det gjorde att vi flyttade till Linköping, Föräldrarna flyttade dit på hösten 1916 och jag efter julen 1917. Vi bodde där ända till 1930. Efter min faders bortgång bodde vi kvar i Linköping. Min mor gjorde en storartad insats för hon ville inte ligga sina föräldrar till besvär. Det fanns ju fler syskon, men hon ville försöka klara sig själv så gott hon kunde på att skriva recensioner, såväl musikrecensioner som framför allt bokrecensioner. Hon recenserade romaner och sedan skrev hon artiklar också. Hon skrev även några böcker redan på 1910-talet. Men för att uppehålla det ekonomiska så var det faktiskt journalistik som gällde

Sedan var man alla somrar här ute, på Herrborum men en sommar då var vi nästan hela sommaren i en stuga på Eknön. Jag har knappast någonstans trivts så enastående bra som i den stugan. För det var en annan atmosfär där. Det hade troligen bott goda människor där tidigare. Det gjorde att det var en enastående sommar. Många somrar tillbringade man sedan långa tider på Eknön, flera på 1920-talet och några på 1940-talet och så i samband med världsscoutlägret 1965.

Man säger att jag var en av de första turisterna som kom ut i skärgården och bodde. Vi var inte turister. Eknön var vårt eget. Min mamma ärvde den nämligen. Förutom det i staden, så var det vårt hem. Den lilla stugan på Eknön är en mycket gammal stuga från slutet av 1700-talet eller början av 1800-talet. Eknön är en underbar plats vad gäller naturen. Det är sandmark men så bördig så där finns jätteekar och jättelindar, jättegranar, jättebjörkar och jättehasslar. Trädformiga hasslar och manshöga ormbunkar. Mycket sällsynta fåglar och till och med sällsynta insekter. Så det är en mycket, mycket märklig plats med en härligt torr luft eftersom det är sandmark. Ön får behålla sin natur, man får inte skövla och förstöra. Man kunde, sa vi, redan på 1920-talet, skörda pipor i vassen genom att sälja tomter därute men det har vi aldrig gjort.

Jag måste säga att jag inte var så förtjust i skolarbetet. Det var inte så roligt. Man hade gamla stofiler som var geniala i Linköpings läroverk. De hade mycket skickliga lärare i Linköping. Så kom jag till Sigtunaskolan, där det var unga och trevliga lärare men inte med fullt så höga examina kanske som de hade i Linköping, Här på Herrborum var man ju då och det var ju så enastående att få vara här på somrarna, så det var efterlängtat. Och på den tiden var det inte brukligt att man tog några anställningar på sommaren utan man skulle vara ledig hette det. Och det var man ju alltid. Kom man hem med underbetyg då fick man en informator som kom och bättrade på kunskaperna under sommaren. Det ansågs förskräckligt genant att komma hem med underbetyg. Jag hade så svårt för matematik så jag kom hem med underbetyg i det någon gång. Jag var främmande för matematik, man kallade det för mothåll. Nu är det självklart för alla ungdomar vilken ekonomisk situation de än har att de ska jobba på sommaren. Det är en helt annorlunda uppfattning än man hade då. Man ansåg att man behövde detta och det var ju underbart och trevligt allting här. Fiske och jakt har dock aldrig intresserat mig, så det var inte det som var fritidssysselsättningen. Som pojke samlade man väl frimärken och så blev man intresserad av zoologi och samlade uppstoppade djur. Eknön är en underbar plats. Det var en stor upplevelse för mig som pojke att upptäcka och fotografera, 100-tals fotografier från hur det såg ut då. Dom kom till nytta förra hösten, då dr Anlund kom, som också bor på somrarna på Eknön, och är doktor i zoologi och överhuvudtaget intresserad av biologi och även botanik. Han ville då låna de här fotografierna och nu finns några av dem hos fotograf Hedenström, som har lånat dessa för att hålla föredrag om det. Han är särskilt kunnig i fågellivet.

Men uppväxtförhållandena var som jag tidigare sagt harmoniska, i det stora hela. Vi hade ju mycket begränsade resurser men det var bara i jämförelse med andra släktingar som hade det bättre. Det fanns alltid en husjungfru förstås som det hette då. En barnsköterska tog hand om en när man var barn. Det tycker man ju är lite exklusivt nu men då ansågs det otänkbart att inte ha det. Det var präktiga och utomordentliga bra personer som fanns då. Och morföräldrarna hade ju enastående personligheter till tjänstefolk också. Här fanns en kokerska, en köksa som hjälpte henne och 2 husor samt en kammarjungfru. Kammarjungfrun bodde här 50 år och hon

testamenterade 12.000:- till min morbror för att hon hade skött hans skolsal i Norrköping. Hon fäste sig vid pojken. Därför gav hon honom detta och det var en stor uppoffring för henne har herr Bielkhammar berättat. Hon sparade och sparade för att det skulle bli en så vacker summa som möjligt som han skulle få när hon gick bort. Det var mycket pengar på den tiden. Hon var något enastående. Sådana var alla förr i ett sådant här hem. Det var verkligen rätt märkligt. Men det var vice versa kan man säga. Fruarna på herrgårdarna uppfattade då som sin uppgift att ta vård om dem som blev sjuka. Det ansågs till och med att min farfar opererade. Det kan hända men han tyckte att det behövdes en läkare på slottet Kolk i Estland, för där på godset var det 12.000 personer. Officiellt fanns det inga läkare i Estland på den tiden så han anställde en privatläkare dit. På samma sätt gjorde morfar här, när han inrättade ett läkardistrikt i Stegeborg på familjens bekostnad så att skärgårdsborna skulle få lite närmare till läkaren. På den tiden innebar det faktiskt två timmars kortare resa, för Söderköping var närmast då och nu blev det Stegeborg. Då kom doktorn ut fortare till den sjuka i skärgården och skärgårdsborna kom in fortare. Två timmar kortare restid det kunde ju gälla livet ibland. Det bekostades då av morfar. Så småningom blev det förstatligt och då blev det den här utomordentliga bostaden i Lovisedal som nu är ett hem, läkarmottagning. Där placerade han sin hustrus släkting, dr Leonard Sahlin. Dr Leonard Sahlins brorsdotter lever än idag, fastän han arbetade där för 100 år sedan. Hon tituleras kyrkoherde dr Margit Sahlin, en ganska känd person, en av de första kvinnliga prästerna. Jag har inte träffat dr Leonard Sahlin, men jag har träffat hans tvillingbror och det visar ju precis hur han såg ut och hur han var. Tvillingbrodern var kyrkoherde. Sahlin är värmlandssläkt så det var glada och vänliga människor.

På Kolk i Estland var min kusin Margareta Stenbock och hon fick sköta de sjuka på godset när inte farfar fanns längre. Hon gick hem till dom och de som kunde kom till henne. Detta skedde på 1930-talet. Så skulle det vara. Och det var så t ex i Stockholm också när justitierådet Quenzel pendlade (som det inte hette då, men heter nu) från Lidingö till Stockholm där han hade sin tjänstgöring. Han hade en kusk som körde honom och kusken föll plötsligt bara ihop en dag. Då förstod justitierådet vad det var frågan om - kolera. För att bespara kusken att hamna i en barack, som var förskräckligt primitiva på den tiden för mer än 100 år sedan, så bad han sin hustru att ta på sig en vit dräkt - det var skydd mot smitta, och sköta om kusken. Hon gjorde det och han blev frisk. Så gick det till förr. De tog mycket mer hand om varandra. Idag ska samhället ta hand om de sjuka. Det var en annan anda förr.

Jag skrev i min bok om baron Kristoffer von Barnekow. När han kom i ekonomiska svårigheter, då salade hans bönder ihop 20.000 plåtar eller vad det hette på den tiden, för att rädda honom kvar på godset. De gjorde faktiskt så på den tiden. Det visar att de inte hade det alltför svårt ekonomiskt, utan att de kunde hjälpa sin husbonde.

Det är egentligen lite annorlunda än vad propagandaframställare säger idag. Det här var lite vid sidan om men jag är angelägen att tala om de här sakerna som är olik den propaganda som framföres nu.

Jag blev sjuk 1929. Jag fick varbildning i näsans bihålor och blev beordrad av doktorn att vistas i södern en hel vinter och då fick vi naturligtvis anställa en informator. Vi hade turen att få en enastående fin och trevlig man som blev docent så småningom. Han hette Andolf. Han var med oss i Frankrike och Spanien och undervisade i alla ämnen som krävdes så att jag skulle kunna komma in i Sigtunaskolan sedan. När min mor hade övertagit Herrborum, fanns det ju ingen anledning för mig att bo inackorderad i Linköping tyckte hon, utan då blev det internatskola i Sigtuna.

På Sigtuna Humanistiska läroverk kom jag inte in, utan jag kom till den andra skolan, Sigtunaskolan, som nu är inkorporerad i humanisten. Jag måste ju säga att den inte var lika bra som humanisten. Jag var också road av ritning hela barndomen. Ritade gjorde jag förfärligt mycket på fritiden. Det blev "gubbar" som man säger d v s porträtt i profil och så ritade jag av människorna som fanns i omgivningen i ett visst format och så småningom kom jag på konstskolan 1932-33 i Stockholm. Det finns en skulptur av Gottfrid Larsson i Järnvägsparken i Linköping. Gottfrid Larsson drev skolan och en lärare där hette Berggren, och de två undervisade. Jag gick där våren 1932 och vintern 1932-33. Sedan praktiserade jag. Efter det tog jag lektioner för olika personer, både för änkan efter den kända flygbaronen Cederström, som sedan blev hela 100 år gammal.

Och så tog jag lektioner för Lisa Bianchini också, moder till kvinnan som var statsbibliotekarie i Norrköping och som hade det vackra namnet Bianca Bianchini. Sedan kunde jag praktisera som porträttmålare i Stockholm från 1933-36 men tyckte att det var för påfrestande arbete så det blev målning av landskap istället. Men det var mycket porträttbeställningar fastän jag inte var så märkvärdig som porträttmålare. Men jag fick väl fram likheten hjälpligt och det var vad man önskade sig i första hand när man beställde porträtt.

Jag kom aldrig någon vart med att spela själv, med tekniken, men jag var road av att hitta på musik, så det finns nog många hundra stycken som jag har skrivit. De har kommit till användning i det här skådespelet "Onsdagsbröllopet" som gavs då både 1947, 1958 och flera gånger på 1980-talet. Där kunde man använda en melodi som jag har skrivit som paus. Sedan vid ett bröllop, som var här för en månad sedan, så var det idel musiker som gifte sig med varandra, och dom hade transponerat och skrivit om mitt stycke, så att det blev ett stycke som en vals, och det blev för fyra instrument. Jag tror det var oboe, flöjt, violin och violoncell. Det blev verkligen väldigt vackert. Det var en upplevelse att dom gjorde det och att de kom ihåg stycket. 20 år tidigare hade de varit här och spelat då också. Fast då var det inte satt för flera instrument utan då spelade man bara på piano och hade konsert här. Konserter har vi ju haft flera gånger.

Mina levnadsförhållanden här på Herrborum var väldigt harmoniska på mormors tid. Det hände på en visning. Jag har ju många visningar under året av herrgården, att en äldre dam (synd att jag inte fick träffa henne) sade till personalen att "Jag kan tala om att jag hade tjänst här som husa 1923-24 och jag har varit mycket lyckligt gift sedan mitten av 1920-talet. Men de åren jag var husa på Herrborum var de lyckligaste i mitt liv". Det visar väl att det var en god anda här på mormors tid också.

På slottet Kolt i Estland var det 12.000 anställda. Här, på Herrborum var det inte på långa vägar så många. Men på arrendegårdarna var det vanligtvis en arrendator och hans familj och några kvinnliga och manliga anställda i min barndom. På huvudgården var det 25 personer som skötte det jordbruk som nu sköts av 3 personer.

Jag får inte glömma att nämna det som jag gärna vill ta med och det är att man väl sörjde för dom anställda så länge dom levde. Man avskedade aldrig någon, det förekom inte, även om de var fulla ibland så blev inte resultatet att de fick avsked för det. Det kunde ju hända lite skämtsamma saker på gården också. T ex har en man berättat för mig att han var hjälparpojke här. Han kom på kant med och blev förargad på rättsaren. Och rättsarens uppgift var att ringa i vällingklockan. Då klättrade pojken upp på natten och satt en strumpa på kläppen på vällingklockan så den inte kunde höras när rättsaren ringde på morgonen.

Sedan sörjde man för att de gamla fick pensioner. Jag fick till och med själv i uppdrag av stärbhuset, efter mina morföräldrar, min mor och hennes syskon, att ordna med pensioner åt alla trojänare. Och då hade man flera särskilda hus och pensionsbostäder på Eknön. Så torparen som hade varit torpare där, bodde kvar hela sitt liv i det huset han hade valt som torp. Och fiskarens föräldrar och en ladugårdskarll bodde där också. Så dom hade både pensioner och pensionsbostäder. På större gods hade man, både i Skåne och här, även ålderdomshem som var privata, och på privat bekostnad. Och dom som blev pensionärer fick hjälpa till i mån av önskemål och krafter så dom inte kände sig överflödiga heller. Gamla Wastesson fick dra bälgen åt smeden och en annan som hette Franzèn fick skovla spannmål, vädra det så det luftades i magasinet. Så dom hade lite verksamheter och det fanns alltid någonting de kunde göra och hjälpa till med. På det viset tog man hand om de gamla.

Det fanns många gamla duktiga hantverkare bland arbetarna. Det fanns 2 heltidsårsanställda snickare på Herrborum. Fenomenalt skickliga och så en smed med medhjälpare som drog bälgen åt honom. Dessa var så skickliga. Smeden och snickaren kunde tillsammans bygga en vagn åt min morfar, som man annars lät vagnmakare, som hade det som yrke, få göra. Smeden var rent fantastiskt skicklig. Både i sykrensmide som det hette, att göra småsaker och att laga maskiner, för det började förekomma maskiner i min barndom. Det var inte några traktorer på morfars tid men det var såningsmaskin, ja det var väl de enda maskiner man hade och tröskverk förstås och sågverk.

På gården här hade man oxar och hästar i min barndom. Det var väl kanske fyra eller sex par, kanske fyra par hästar och lika många par oxar. En person hade hand om varje hästpar och samtidigt ett par oxar. Hästkarlarna kände man ju personligen och fick åka hölass med dom, det var förskräckligt roligt.

Snickaren han gjorde också möbler till slottet. Dom som finns i lekstugan här, dom är gjorda av snickaren på gården. Han kunde också laga allt möjligt. Det var enastående. De var dessutom så vänliga och trevliga. Och smeden skulle inte bara göra hästskor och laga maskinerna utan han skulle också sköta morfars ångbåt. Det var ju ingen stor och märkvärdig båt, men det var en slup som var lite större än de vanliga motorbåtarna man ser, ja som Bergströms båt ungefär. Med den blev det mest färder till Kåreholm. För morfar hade också Kåreholm på Vikbolandet och det hade han under eget bruk. Det gjorde att han fick lov att fara dit varje vecka. Så varje vecka for man iväg med båten och det tog 45 minuter att åka dit. Den gick i 7 knop. Och jag fick styra den ibland. Och pojkar är ju pojkar så att jag tyckte det skulle vara onödigt att göra alltför stora svängar omkring uddarna utan det kunde man väl ta ganska snävt. Men jag har sedan läst i läroböcker att man ska inte göra så. Och det visste morfar. Han satt och sov i båten men han vaknade lustigt nog alltid före varje udde, och rättade till rodet. Han var så snäll så han blev inte arg och började gorma om det utan han sade bara "rätta till rodet lite grann". I den båten var det en riktig ångmaskin. Den fick smeden, elda upp någon timma eller två innan man for. Det fick man lov att göra så den skulle bli varm. Smeden titulerades inte mästare, det var bara trädgårdsmästaren som hade den titeln.

På Herrborum fanns det kusk, en stalldräng, en trädgårdsmästare och trädgårdsdräng också. I denna lilla anspråkslösa trädgård, som dock har en underbar jord eftersom den varit odlad sedan medeltiden, så kunde man få sådana delikatesser som naturligtvis färsk potatis i drivbänkar, rädisor i drivbänkar, tomater vid skyddad vägg här och vindruvor i vinkasten samt också fikon. Man kunde även få sparris, jordgubbar, hallon, kronärtskockor och jordärtskockor. Det var inget märkvärdigt men det är svårt att få numera. Man kan inte få färsk spenat t ex, det finns inte i handeln. Men det är ju så med alla färska grönsaker som man odlar själv, de smakar mycket godare än de man köper i affären. Och det är mycket nyttigare att få det man själv har odlat, för det har varit utsatt för samma kosmiska påverkan som man själv. Det anses vara, till mycket större nytta då anser dom som studerat det där. Och så är det ju så färskt också för man kan ju få det alldeles när man har tagit upp det. Jag får fortfarande lite grann rädisor, lite grann dill och lite jordgubbar också. Det är en person som sköter det här åt mig.

Det förekom ibland att det var stora fester vid högtider. Men det är inte så mycket som man tror. I Mörnerna släkten är det tradition sedan medeltiden om stor sparsamhet. Mormors familj kom från Skottland på 1700-talet efter att ha vistats där i 700 år. Då hade de fått mycket skotska åsikter om sparsamhet, så att här hade man en middagsbjudning om året och det var i augusti.

Då var det landshövdingen eller biskopen, som var hedersgäster. Det fanns en stor vördnad och aktning för sådana personer. Det var mycket högtidligt och märkvärdigt när dom skulle komma. En gång kom kungen också, Gustav V, med anledning av att han ville jaga säl på Harstena. Dom fick inga sälar, som väl var, för jag tycker synd om sälarna. Egentligen är det ännu värre att klubba sälarna. Det var ju tradition. Man tänkte aldrig på att det var ganska rått egentligen men det har man har gjort i alla tider, det går av bara farten. Det sägs att sälarna börjar komma tillbaka i vår skärgård. Dom är klokare än man tror. Jag hade en sekreterare som kommer då och då och hälsar på. Han har varit djurvårdare förut och han kunde lära sälarna på Skansen att räkna. Han frågade vad 2 x 2 var och då skällde de fyra gånger. Men de fuskade lite för han rörde på handen en aning. Men bara det är ju fantastiskt att de begrep vad han menade med det. De är lika kloka som hundar. Och att klubba ihjäl försvarslösa sälungar, det är bland det råaste man kan tänka sig. Det sa vår nuvarande kung ifrån om också. Han har sagt bra saker ibland. En gång var 10:e år kan man faktiskt få se några sälar här inne i viken. Det sade man förr, "titta en säl". Det var mycket, mycket sällsynt. Men ute vid Harstena, där kan man få höra dom yla eller vad man ska kalla det för. Det låter mycket egendomligt när dom sjunger, ungefär som körsång.

Jag är så djurvänlig så jag skulle inte ha någonting utarrenderat till jakt om jag slapp. Men nu är jag tvungen för att få det att gå ihop här. Jag har både fiske och jakt utarrenderade. Kustremsan är 2,5 mil så att det blir en hel del i med att det är så många öar. Det är 13 öar om man räknar med sådana som inte är större än det här rummet. Den största är ju Eknön, som är flera kilometer från den ena änden till den andra. Så det blir ganska mycket fiskevatten. Dom som arrenderar

fisket, både yrkesfiskare och amatörer, säger alltid när det är fråga om arrende-summan, "ja här får man sällan någon fisk".

Eknön är obebodd idag. Det är väl därför tjuvar kommer och förser sig i ??stuppen och i min stuga. Men när vi började att bo där 1927, på sommaren, då fanns det både en rättare och hans tre söner och så fanns fiskaren och hans två bröder. Och fiskarens föräldrar som var pensionärer. Pensionären Dahl och hans fru och pensionären Wastesson och hans fru. Så småningom har det tunnats av så att den fiskaren som fanns 1927 avled väl för ca 10-20 år sedan. Han hette Wählin. Hans dotter bor fortfarande bredvid handelsboden och är gift med Pelle Johansson. Det är många hus på Eknön. Det är liksom en by bestående av fem hus, varav jag har disponerat två själv som jag fortfarande hyr ut. Jag hyr ut till fiskarens fosterson som är från Finland, och som är en väldigt sympatisk och trevlig ung man. Ja, inte så ung längre. När han kom då var han bara fyra år. Han kom under kriget. Sedan hyr jag ut två stugor till barnbarnen till personer som har varit torpare där förut. Några andra hyr i den s k herrgården. Det fanns på Eknön, ända in på 1920-talet en 1600-talsbyggnad med kronskorsten. Den ville morfar inte riva utan erbjöd den till Skansen, men de hade en liknande sådan i Laxbrogården eller Bergsmansgården redan. Därför sade de att de inte behövde någon mer. Då rev morfar det huset. Det var en kulturhistorisk märkvärdighet. Elin Wastesson, dotter till den torparen som bodde där som pensionär, fick bo kvar utan kostnad där så länge hon levde. .Hon hjälpte mig med hushållet när jag var där. Hon kunde berätta att falskgreven, Adolf Johan, på 1600-talet hade ett rum disponerat för sig i den stugan. Det kallades för falskgrevens rum. Han var väl som sådana herrar brukar vara, road av jakt förstås och då skulle han ha någonstans att bo när han var på Eknön, för Eknön tillhörde Stegeborg då.

Jag är inte så mycket på Eknön nuförtiden för jag orkar inte promenera så långa sträckor. Det är ju vandringarna som gör att Eknön blir en behållning. Det är lite bergigt vid de små stugorna som jag disponerar, det är backar att gå uppför. Men jag får lov att se till det, så ibland måste jag vara där i alla fall. Man får passa sig för tjuvar när man går iland där. Jag förstår inte att hyresgästerna står ut med dem, men de är väl unga och kan röra på sig.

Eknön är utarrenderat som bete åt kreatur och till odling. Det är en utomordentlig arrendator som odlar giftfritt enligt biodynamiska metoder. Men jag kan inte, hur gärna jag än vill, tvinga mina arrendatorer ens vid ny period att odla giftfritt. Då kommer arrendenämnden och säger att "ägaren torde inte lägga sig i huruvida arrendatorn förstör hans jord med att förgifta den eller inte". De formulerar det inte så naturligtvis, men det är som jag förstår andemeningen i det. Det får man inte. Men så fort någon arrendator önskar avgå och jag skaffar en ny, då har jag möjlighet att säga "Ni får det här om ni önskar, på villkor att det blir biodynamiskt odlat". Nuvarande arrendatorn sköter det alldeles utomordentligt. Han tillhör en ansedd släkt i skärgården, Wastessons, på Rimmö, hans farfar var nämndeman och medlem av hembygdsföreningen "Vikingarna". Jag minns honom mycket väl.

Sedan har jag en gård till som heter Arentorp där det nyligen blev arrendebyte. Man går succesivt över till biodynamisk odling där. Det blir så småningom full avgift, men det kan man ta sedan. Det blir inte sämre arrende. Man får högre priser för giftfria produkter naturligtvis.

Wastesson tar sina djur till Eknön med färja, jag har till och med sett den. Han far från Rimmö till Eknön med alla djur ombord på färjan. Det gjorde man förr i världen också. Huvudgårdens arrendator, arrenderade Eknön några år också. Där var inte något jordbruk då utan endast betesmark. Han hade en färja och fraktade dit djuren. Och dom trivdes så bra där djuren, så det var ett förfärligt sjå att få hem dem. Det var stora områden att springa och leta efter dem på. Han tröttnade på det där och så blev det på det här sättet istället.

Innan elektriciteten kom hit 1942 eller 1943 var det ganska lustigt. Man for med Vikbolandsbanan som den hette fastän den hade järnvägs-spår till Valdemarsvik. Den begagnade vi oss av när vi kom hit från Linköping. Vi gick av vid Skåresta station. Då minns jag att det var bara några kilometer efter Skåresta fram mot Askerum som det var elektrifierat. Allihopa härute var angelägna att få elektricitet under kriget, så då installerades elektriciteten.

Radio fick mina morföräldrar i ett tidigt stadium, vid sitt guldbrylllop. Det var en rörapparat och året var 1926. Själv hade jag en kristallmottagare. Det blev mycket bra musikaliskt ljud i dem. Men den var med lurar förstås. Det var en kamrat som hade fixat ihop den där. Ungefär 10:- eller

12:- kronor kostade det då, för en sån liten låda. TV har jag aldrig varit så angelägen efter, men det fanns personal här som längtade efter det. Då blev det TV-apparat 1975. Och sedan dess har jag haft det. Dessförinnan fick vi faktiskt gå till rättaren här och till fiskaren Allan Petersson för att se på TV. Apropå fiskaren Allan Petersson så vill jag nämna ett exempel på hur folk var förr i världen. Han kom till mig en gång och sade "Jag är inte riktigt nöjd med hyran för huset. Den är för låg". Jag fick helt enkelt höja hyran. Och samma gjorde fiskaren Wählins fader. Han sade till morfar att det här fiskearrendet det går inte längre, det är för lågt. Han hade haft det så bra så att han kunde köpa en gård på Vikbolandet som hette Gräsbrink. Familjen har den fortfarande. Han fick över till det på Eknöns utmärkta fiske.

Posten är ju också ett viktigt kommunikationsmedel. Jag kan inte minnas längre tillbaka än att den kom varje dag. Men då kom den inte längre än till den där korsvägen som man har nedanför ladugården, där den går åt flera håll. Sedan blev det sämre till och med under 1930-talet. Då kom posten inte längre än till den sk Sjöängsbron. Så det var rätt så långt bort. Man fick ha en person som hade i särskilt uppdrag att cykla och hämta posten där. Sedan på 1960-talet kom den lite närmare igen till vid statarbyggnaderna. Men då tyckte Allan Petersson, han som föreslog höjd hyra, att det vore väl ännu bättre om posten avlevererades här uppe och så kom den 1975 hit upp till porten. Så fungerar det ännu och det är alldeles utomordentligt bra. Men jag är förskräckligt rädd för att de ska få för sig att jag inte ska få ha det så. För att vid min ålder stå i ur och skur och vänta vid en låda, var gång man ska få eller skicka pengar, det är ju förfärligt besvärligt. Förr i tiden fick lantbrevbäraren cykla eller åka skidor ut med posten. I skärgården var det nog vanskligt.

Jag minns, då det gällde telefonen. Så fick min mor, som var nära vän till landshövdingen Trolle, försöka genom hennes man att få till stånd att Harstenaborna fick telefon var mycket god vän med Harstenaborna, hon var ofta där. Varenda år for vi dit. Dom fick telefon så småningom på slutet av 1920-talet. Dessförinnan var det ju förskräckligt om de blev sjuka, när isen bar eller brast. Då var det en förfärlig situation för skärgårdsborna. Telefon fanns här på Herrborum redan i min tidigaste barndom, den kom dit på 1800-talet redan. Tänk att man fann sig i att det var så besvärligt. Det var genomgång som det heter vilket betyder att varje gång telefonen ringde så avstannade all konversation och samtal, för då fick man lov att höra efter om det skulle bli en, två eller tre signaler. Var det en signal så var det till handlaren i Tjärholm, var det två signaler så var det hit och var det tre signaler så var det till Torönsborg. Så vi kunde inte gå och svara när det ringde första gången och inte ens när det ringde andra gången utan man fick lov att avvakta om det blev en tredje gång. Då först kunde man svara. I min barndom, både inne i Linköping och här, var det så, att när man skulle tala interurbansamtal, som termen lyder, sedermera rikssamtal, fick man skrika i telefonen för att höras från Linköping och hit som är 8 mil. Man hörde något svagt i andra änden. Så det blev inte för långa samtal då. Sedan fanns det någon växeltelefonist som kunde avlyssna samtalen och visste allt om alla i bygden. Jag skickade en stor blombukett till dem, som hade växeln i Bottna. Enastående vänliga personer som fortfarande lever. De klarade upp alla kinkiga problem och inte tog vid sig om man sade "det var då märkvärdigt, kommer jag inte fram" och liknande saker. Dom var alltid lika vänliga. Ursprungligen kom de från Kårtop och var döttrar till vår arrendator där. Det var på Herrborums mark de fanns då, men sedan flyttade de till sin egen villa, nära det där huset som står halvvägs ute på vägen, Minnet heter det.

Det fanns inga reguljära båtturer hit. Men det fanns ett ångfartyg som hette "Söderköping" och det var en utmärkt båt. Hon hade alltid slagsida när hon lade till här och det påstås att det berodde på att Elin Wastesson stod på bryggan. Hon var välväxt och såg mycket bra ut.

Den gick dock aldrig in hit annat än en gång om året för en lustresa, annars gick den uppe i Lagnöströmmen. Det fanns alltså inga reguljära båtturer hit och bussarna kom inte förrän sista åren min morfar levde, 1924 kan jag säga. Bussarna var då mycket enkla. Det var en vanlig lastbil med bänkar på och en presenning över.

Vi bodde ju i Linköping från 1917 och i Stockholm dessförinnan. Från Stockholm for man med båt. I allmänhet med ångfartyget "Linköping", som var en trevlig båt. Den for man med på natten från Stockholm till Stegeborg och där hämtade kusken Gustav med ekipaget och sen var det en

dryg mil hit. Sedermera, när vi flyttade till Linköping, då blev det vanligt att vi for med tåg istället. Då for man med tåg till Norrköping, bytte där till Östra station, där den s k Vikbolandsbanan gick, inte bara till Arkösund på Vikbolandet, utan också till Valdemarsvik. Valdemarsviksbanan var den delen av banan som vi använde från Norrköping via Söderköping till tågstationen Skåresta. Även där mötte kusken Gustav med ekipaget och en särskild vagn för bagaget. Man använde sig av koffertar på den tiden. Det var tunga saker. Men skulle man vara här från slutet av maj till början av september så tog man med sig mycket. Det tog 2,5 timma att åka och det var ju ingenting man tänkte på. Det var inte på något sätt långgrandigt fast man var barn. Man använde sig inte så mycket av bilar då. Inte på 1910-talet, inte på 1920-talet heller, det var inte förrän på 1930-talet som man började använda bilarna. Taxibilarna blev då lite billigare, så på 1930-talet kostade det 12 kr att fara in till staden och göra sina ärenden, hålla på många timmar med det och så hem igen. Filipsson hette han som hade bilstation i Bottna. Var var son till handlaren i Bottna, som då var i det huset som står alldeles ute vid vägen. Det var en handelsbod som bara hade en våning. Det var ett mycket gammalt hus, tror jag. Bottna bilstation fanns ända från början av 1930-talet till slutet av 1950-talet eller möjligen början av 1960-talet. Det fanns bara en här i trakten. Men ännu så länge som på 1950-60-talet så fanns det en bilstation i Bottna, åtminstone en i Tjärholm. Lindeberg slutade väl kanske på slutet av 1940-talet. Ute vid Lagnöområdet fanns också en bilstation. Innan bilarna kom till var det ganska vanskligt att åka på vintern för då skulle det vara täcksläde förstas. Man mådde inte så bra i den kvava luften i täcksläden.

Släden var täckt och sådana är inte så vanliga. Den var inte så rak, utan den var lite som moderna bilar, som en kula och den såg ganska egendomlig ut. Den for mina morföräldrar över isarna med härifrån till Kåreholm..Det var ganska farliga resor så det var alltid en stalldräng med som stod bak och höll sig fast i tofsar och hoppade av ibland och provade isen om den skulle bära. Mormor berättade att det hände att dom hamnade på sjöbotten också. Det förekom faktiskt. Visserligen är det inte så strömt vägen härifrån till Kåreholm. Då är det värre till Eknön, där är det strömt på båda sidor om. Där fick jag en gång riskera livet för att ordna med ved och virke åt fiskaren som inte hade beställt tillräckligt mycket när jag var där på hösten. Det var så dålig, svag och opålitlig is vid Pålundet att man inte fick åka för nära varandra med spark. Det var ju ganska farligt egentligen och på sådana ställen där det är strömt, kan det när som helst bli tunnare än det är på morgonen. Så det var farliga färder.

Förr i tiden fanns flera affärer häromkring än det gör nu. Det fanns en i Tjärholm, som var den som man i första hand anlätade på morföräldrarnas tid. Dit for man med "vursten" en vagn där man sitter mittemot varandra på sidorna av bakdelen på vagnen och så sitter kusken och en till framför. Man for dit en gång i veckan och provianterade. Sedan fanns det långt fram på 1970-talet en affär i Bråta, Bråta handelsbod, den blev sedan huvudhandelsboden. Larsson i Bråta var så artig, vänlig och omtänksam. Så småningom kom den affär som nu är den enda, nämligen affären i Bottna. Den var från början en charkuteriaffär här i närheten under Bielkhammars ledning. Och så hade vi Minnet förstas, den fanns ju samtidigt i det där huset som står halvvägs ute vid vägen. Så det kan man säga att inom en rejong av 1/2 mil så fanns det tre handelsbodar även en fjärde, den i Bottna som hette Degerhov. Det huset finns kvar ännu. Om man kommer från Degerhov så är det Arnelund först till höger och så nästa hus till vänster innan kröken. När vi bodde på Eknön, som vi gjorde flera månader många gånger på 1920-talet, så var det där i Degerhov man handlade. Det var samma ägare som till Minnet. På Eknön fanns ingen handel. Men när man bodde på Eknön så var det Johansson som hade handelsboden i Bottna som körde ner varorna till Båtsviken flera gånger i veckan. Så man rodde bara över och fick både vatten och mjölk därifrån. Sedan min mor blev ägare av Herrborum 1931 var det så mycket att göra med det att det inte blev att bo så mycket där på Eknön. Förr i tiden fanns både gårdfaruhandlare, tiggare, landstrykare och luffare, det var egentligen inte så stor skillnad på dem. Min mormors bror, kammarherre Montgomery Cederhjelm byggde ett särskilt hus åt dessa så de kunde ha det när dom behövde. Så köpte man väl lite utav dem också ibland, det har jag varit med om själv. Det hände så sent som på 1950-talet att det kom en gårdfaruhandlare och sålde mycket praktiska och bra underlägg, som han hade gjort själv, och ställa kastrullerna på när de inte var på spisen. Och i Linköping minns jag en som knackade på, dörrknackare kallade man dem när de var i staden, och sålde klädgalgar som fortfarande är användbara och som var gjorda av ståltråd. Alldeles förträfflig god kvalitet på dem. Dom hade han antagligen gjort själv. Det där tycker man kanske är ett exempel på dålig organisation utav staten under gamla tider, att inte ta hand om slikt folk men

det finns människor som trivs med att vara fria. Det finns alltid människor som vill ha det där obundna livet.

Det fanns sådana som kunde måla också. Det finns en tavla här av Herrborum. Det bara kom en man och frågade om de fick måla, och en annan kom och frågade om han fick fotografera. Det kom också en dörrknackare, f d officer i tyska armén, efter första världskriget, och ville att morfar skulle köpa ett praktverk av stort format om tyska första världskriget och mormor sade "Nils köper väl inte det där i alla fall, det är för dyrt". Men morfar var ju snäll så han tyckte att han skulle göra det för att vara vänlig mot mannen som antagligen inte hade det så fett. Det finns ganska ovanliga händelser som har sammanhang med gårdfaruhandlare, luffare och landstrykare, ja det sade man väl inte så mycket kanske, det var väl ännu litet sämre uttryckssätt än att säga luffare. Det var nog lite olika kategorier av dom också. Det är som i Frödings dikt, det kan ju vara så att dom har råkat illa ut också och inte uppför sig så bra och som hamnar på det viset. "Fredlös" heter den, en sorglig dikt av Fröding.

Det fanns på Segersjö, ett fideikommiss, som fortfarande finns i släkten Montgomery, ett hus, som min mormors bror byggde åt dem. Så de skulle ha någonting att gå in i.

Man hade en ansvarskänsla gentemot andra människor som hade det svårt. Man kunde göra någonting gott. Det har jag nog nämnt förut att fruarna på herrgårdarna skötte de sjuka. Så de satt inte bara och broderade i salongen. Det är en påfrestande uppgift att sköta sjuka. Och med den tidens material, fanns det inte mycket att tillgå i sjukvårdsmaterial. Det är det som gjorde att de fick lov att ta hand om dem så sent som min kusin, Margareta Stenbock gjorde, på Kolk i Estland. Hon skötte de sjuka. De kom till henne och det fanns inga läkare förrän så sent som på 1930-talet. Det är bra att nämna det för att i TV visar de sådana filmer som "Godnatt jord" och "Hedebyborna" och "Selamster", herrgårdsmänniskor skildras som veritabla monster.

Sedan blev det mycket målning som man sysslade med. Jag spelade även musik mycket. Och boken som var huvudinnehållet i mitt liv egentligen, den var påtänkt på 1930-talets slut och skrevs i sin stomme 1942, sedan använde jag tiden till att läsa alla möjliga böcker, både för och emot de åsikter jag hade skrivit ner så att man kunde se efter att man inte gått för långt i någonting och se efter vad motparten ansåg och om det låg någonting i det. Sedan var det så att jag hade inte råd att ge ut den på eget förlag förrän jag fick ett litet arv på 10.000:-. Och det räckte till tryckningen av första upplagan. 1961 kostade det 9.000:-. Sedan har jag bekostat det själv hela tiden men fått in det så det har gått jämnt ut ungefär. Boken har getts ut i 6 upplagor. Den sjätte upplagan kom så sent som 1988.

Boken var allvar - fritid var det däremot att starta en dansklubb, där vi dansade 1700-tals- och 1800-talsdanser. Utan att jag hade tänkt på det så råkade det bli uppskattat av de kungliga som i olika sammanhang gav mig uppdrag offentligt. Det mest storstilade var när prinsessan Sibylla hade en hembygdsfest på Haga slott där det var tiotusentals åskådare med kungen i spetsen. Där dansade vi dessa danser i dräkter från 1700-talet. Det var förskräckligt roligt. Det blev så småningom 60 medlemmar i de här dansklubbarna, så vi fick dela upp det i två och ha uppträdande varannan lördag. Det var vänner och släktingar.

Det är verkligen rörande att tänka på det. Jag studerade dessa danser i franska böcker som fanns på Kungliga biblioteket och sedan tog jag lektioner av flera olika balettmästare, baron Kruse, balettmästare Tropp, Hasselqvist och flera andra, så att jag också skulle få se hur det såg ut. Det är ju så olikt jämfört med de modernare danserna. Det är en helt annan anda egentligen. Det är sirligare. Så när jag tagit lektioner kom jag i kontakt med många folkdansare i folkviselandslaget och folkvisans vänner. Jag var distriktsledare i Svenska ungdomsföreningen för bygdekultur i Östergötland. Var även ordförande för Östergötlands Hålatedens hembygdsförening under 4 år. Folkdans, folkdräkter och folkmusik var vad vi hade på programmet. Jag blev verkligen rörd, när det kom ett helt folkdanslag från Göteborg, som paying-guest's för två eller tre år sedan. Dom hade bevarat det som jag hade lärt dem, i folkdanskurser på 1940-talet, de danser som jag hade utformat efter de gamla förebilderna. De kunde dansa danserna efter den musik jag hade hittat. Sådant tycker jag är så roligt. Jag läste i en tidning att vid amaranterbalen i Karlskrona, för ett eller två år sedan, så dansade man en fransäs efter en Schubertmelodi och då förstod jag att det var den fransäs som jag hade utformat med utgång ifrån de lättaste turerna. Det var många kadetter och fänrikar i min dansklubb och dom hade tydligen i nästa generation också fört det vidare. Så danserna och musiken lever kvar. För bara några dagar sedan fick jag ett brev från en överstelöjtnant som ville ha en fransäsbeskrivning, så det finns intresse fortfarande. Det är inne

med 1700-tal, och hit kommer de här "Gustavianerna" då och då. Jag var hedersledamot i "Gustavianerna", som dom kallar sig och som klär sig i 1700-talsdräkter och uppträder så gott de kan i den stilen. Det kan de väldigt bra. Det är rent otroligt och det är så trevliga personer. De har varit här tre gånger i år.

Min mor var väldigt hembygdskär, och hon ordnade hembygdsfester. Hon upplevde Kalvhagen som en väldigt vacker parknatur. Den ligger alldeles bakom parken fastän den används som betesmark också. Det var egentligen herr Bielkhammars enastående förtjänst att hembygdsfesterna blev trevliga. Han skötte hela organisationen av dessa. Mor upplät platsen för hon hade ett brinnande intresse för det. Hon var vice ordförande i Östergötlands Hållavedens hembygdsförening under stor del av 1920-talet och ända till 1941 då jag blev ordförande. Då ville hon inte vara underställd mig. Då avgick hon och det blev naturligt att Bielkhammar blev vice ordförande. Han var en primus motor i det hela. En gång blev han inkallad och då blev jag tvungen att sköta en sådan hembygdsfest själv. Hela organisationen, det var fullt dagsverke varje dag under en månad. Sitta i telefon, skriva, skaffa talare och folkdansare och kör. Skaffa glasskiosk, korvstånd, kaffeservering, föredragshållare, dansbana och bänkar att sitta på. Vi hade festen i Vrinneviskogen och så hade vi den här också. Vi hade dessa fester under många år. Första året vi hade det, 1931, då var det i Stegeborgs ruin. 1932-39 så hade vi det i parken här. Det var en mycket god stil på det, för Bielkhammar hade alltid ett sådant sinne för vad som var vackert och fint. Han anlät talare och till och med en gång så hade vi en skuta som föreställde Kalmare-nyckel. Det fanns en gång ett skepp som hette Kalmare-nyckel som svenskarna for med till Amerika och grundade koloni i Delaware, tror jag det var. Jag hade skrivit ihop ett stycke som heter "Östgötarna" och det uppfördes flera gånger.

Ett annat av mina stycken är "Onsdagsbröllopet". Första gången gavs det vid Stegeborgs slott, magasinet fick vara scen, det var 1947. Sedan uppfördes det 1958 i Söderköping, i slutningen från Gilleskullen där de hade jubileumsblommor. Sedan var det omväxlande i Söderköping och Stegeborg åren 1984-85.

Det var tacksamt att skriva om det, för själva händelseförloppet, det var ju rent dramatiskt verkligen som hade hänt. Bara att dramatisera och arrangera det i olika scener fascinerade mig. Så de här hembygds-festerna var mycket omtyckta och det var väldigt mycket folk som kom. Det var alltid något uppträdande med dräktparader, ortens historia och en annan gång gavs "Värmlänningarna". Meningen var att det skulle anknyta till hembygden. Det betydde mycket detta med folkdanslagen för det var ju så vackert när de uppträdde i folkdräkter. Jag blev mycket entusiastisk över det. Har alltid tyckt att flickorna såg mycket mera charmfulla ut i dräkterna. Dom har själva, i släkten, komponerat dräkterna och det har varit dräkter från olika landsändar i hela Sverige. Kanske inte riktigt alla landsdelar men särskilt utvecklat var det i Dalarna. Där har varje socken sin dräkt och till och med olika dräkter för olika tillfällen. I Skåne har varje härad sin och i Östergötland finns det ju flera olika dräkter. Min mor fick tag i en beskrivning som hon sedan förverkligade omkring 1920. Den kallas för "skärgårdsdräkten" och det var inte lätt att få den erkänd eftersom det inte fanns tillräckligt med bevis för att den hade sett ut så. Den var bara beskriven. Men så småningom blev den erkänd och nu förekommer den avbildad i planschverk över dräkter som nordiska museet ger ut. Många kvinnor här ute i S:t Anna och Gryt har den och folkdanslaget har den också. Röda Korsdamerna har den till exempel och föreningen för "Östergötlands barn" har ju haft dräkten mycket. Tänk drottning Silvia i hembygdsdräkt, så vacker hon är. Och hennes dotter ser också trevlig ut. Drottning Silvia är utomordentligt begåvad, taktfull och vet precis vad som ska sägas och inte sägas. Kommer de med alltför närgångna och taktlösa frågor, vilket minsann förekommer, då säger hon med ett älskvärt leende, "det där ska vi tala om en annan gång".

Dräkterna är rätt så dyra. Man skulle tro att det skulle vara personer som har oerhört stora resurser, som hade dessa dräkter men så är det inte. Kvinnorna i gemen gjorde allting själva. Får fanns det för ull och lin fanns för annat. Och som Bielkhammar brukade berätta. Hans morföräldrar som bodde på Rövik, nära Tjärholm här, gjorde allting hemma och de for överhuvudtaget inte till staden. Tyckte inte heller att det var någonting som dom uppfattade som en brist att de inte for till staden. Det var ingenting som räknades såsom att det inte räckte utan allting fanns hemma. Det var kolossalt bra för då kunde inte politikerna ställa till det så mycket. Det har ju alltid förekommit att sommargäster köpt tomter och egendomar ute i skärgården. Så när min mor ärvde en tredjedel av Eknön och löste ut dom andra, då sade vi tillsammans, min

mor och jag, att här skulle man kunna tjäna väldiga pengar på att sälja tomter. Det var alltså redan 1927. Men det har vi aldrig gjort därför att vi tycker att det är en sådan intressant plats ur natursynpunkt. Den uppfattningen har även myndigheterna och har därför utnämnt Eknön till område av riksintresse. Jag blev förskräckt först, för jag tänkte då kommer horder av turister hit, men det gjorde det inte. Det hade inte den effekten. När det inte är någon bro dit är det rätt så besvärligt att komma över. Man får vidtala dom som bor där att transportera över om man inte har egen båt. Men tjuvarna de har egen båt, så dom har varit där många gånger nu när det inte bor några stadigvarande året runt längre. Jag räddade nog en hel massa möbler som stått där då jag tog hit dem. Det är så vemodigt för just i den ena av de två stugorna som jag disponerar själv har jag nästan upplevt den mest harmoniska tillvaron som jag kan minnas i mitt liv. Jag bodde där åren 1927-30 och sedan åren 1950-55. Då bodde jag där halvårsvis eller periodvis. En ganska stor del av sommaren och hösten ibland, ett annat år en stor del av våren. Det var lite ensamt men det var harmoniskt och avslappnande. Och så finns det ju en sådan underbar natur där att vandra i och det gjorde jag i den åldern när jag orkade gå flera kilometer.

Det är verkligen svårt att sja om framtiden. Det är många komplicerade och ömtåliga frågor så man kan knappast tala om dem. Invandrarfrågan kan man ju inte nämna en gång, då är man rasist. Och kvinnofrågan är ännu farligare. Men kvinnofrågan kan man sammanfatta så, att det vore väl, om det i skatteavseende vore möjligt för kvinnorna att välja att vara hemma om de så önskar. Det är ju därför de är så ouppfostrade de här värstingarna och andra, som inte har fått varken en kvinnas förmåga att skapa en varm och trivsam trygghet i atmosfären och inte heller regler för hur man ska uppföra sig. Det har varken pappan eller mamman haft tid med. De kommer hem trötta. Och dagis tror jag inte på, annat än att det är bättre än ingenting alls. Men skulle vara så att det inte behövdes, det tror jag är det bästa.

Beträffande EG (EU) har jag kommit att studera det lite närmare. Först vågade jag inte yttra mig, men jag tror verkligen att det är någonting som kommer att göra Sverige alltför beroende utav okända personer. Som en professor skrev, i Svenska Dagbladet, och det var ändå en professor och en tidning som själva är ganska mycket för EG som pressen i stort sett är. Han sade just det att man får inte glömma att EG övergår i EU och alltihopa flyter hela tiden och man vet inte vad det är man har gett sig in i. Men dom som har strävat efter det har väl trott att det var bra. Ärkehertigen Otto har varit i europatanken ända sedan han var ung. Han fick det från greven Kodenhoven-Callergie och kallade det för Europas förenta stater. Men jag är inte anhängare av detta utan tror att Sverige kommer att förlora mer än vad man kan vinna på det. Jag vet inte vad man skulle vinna på det överhuvudtaget. Nej, negativa saker talar de inte om. För lantbruket har man sagt att det kan vara vanskligt också. Både för kvinnorna och för arbetarklassen. Så man vet inte vem som skulle ha nytta av det. Det kan jag inte riktigt förstå. Det kostar ju också. 14 miljarder i årsavgift, då funderar man lite på om man ska gå med. Men 14 miljarder extra om året varje år, då kan man ju förstå att det inte kommer att räcka också till Öresundsbron och till sjukvård. Jag kanske skulle tala om att jag är ingen anhängare av Öresundsbron heller. En av de argument som förespråkarna för EG använder är att vi får större inflytande, men jag har hört av näringsidkarna, att det är en tråkig klyscha som används mot oss som inte tycker om det. Man kommer in med några platser i Europaparlamentet. Europaparlamentet har mycket lite att säga till om i förhållande till Europakommissionen som är dom tongivande. Och vem har valt dem? Det har inte valts på demokratiskt sätt, utan det lär vara tillkommet att de själva har hittat på att nu kan vi sätta igång med det här. Och jag tror att Europaparlamentet är mycket till för att det ska verka som om det vore lite demokratiskt men det är det inte. Det är ganska oerhört mäktiga herrar som sitter där i Bryssel.

Det kan bli svårt att få människor att stanna i skärgården. Det är det att myndigheterna inte är så väl inställda som man kunde hoppas. Här har man försökt att ställa till med t ex en nationalpark i en stor del av yttre skärgården. Degradera dem som har ägt mark i århundraden, till arren-datorer under staten och kanske på sikt skicka bort dem också. Det vet man inte så noga. Man har motvind från myndigheternas sida i så många sammanhang. Sedan den här utredningen, jag kallar det för bondeutrotningen, det drabbar ju skärgårdsborna. Nästan alla partier utom Centerpartiet är mer eller mindre inbegripna i detta. Det är jag motståndare till för min del. Sedan är det reklamen i tidningar, tidsskrifter, biografier och TV om att storstadslivet skulle vara att föredra. Det drar iväg med ungdomarna, en del skulle kanske annars ha stannat kvar. Om man

hade romantiserat det här ute istället då skulle det vara stor skillnad. Det var naturligtvis mycket strävsamt förr i världen, men det är inte så farligt nu längre. Nu har man sina snabbgående motorbåtar och effektiva åkerbruksredskap. Vi har ju faktiskt också en härlig natur. Det är ofattbart att högerledaren Boman, som själv bor på en ö hittade på att beskatta utsikten från fönstren. Jag har hört att han var fadern till den här skatten. Jag är inte säker på att det stämmer. Han var ju så bra annars. En sympatisk och trevlig människa på alla sätt. Duktig, rättvis, rejäl och gentlemannamässig i debatter. Men skatt på fönstren blev det i alla fall. Det är bland annat myndigheterna som sätter käppar i hjulet för skärgårdsborna. Men vi har en enastående förespråkare i Sven Nilsson på Kallsö som är utomordentligt skicklig i att föra talan. Det skulle finnas lite fler sådana. Sedan har vi förstås överstelöjtnant Beve också som inte skrädder orden han heller. Han skriver insändare ibland och yttrar sig mycket drastiskt vid skärgårdsföreningens sammanträden. Nilsson i Kallsö har gjort mycket för att det inte skulle bli värre än det blev. Men då retar det mig att ingen söker plats här, det gör inte skärgårdsflickorna. Jag har två flickor här på somrarna, det finns plats för två personer alltså. De har inte klagat på lönen. De har ganska mycket. Det är inte för ansträngande heller. Annars är alla flickor som är uppfostrade på lantbruk och fiske vana vid att arbeta ganska mycket. Så de skulle inte tycka att det vore så farligt om de visste hur pass lätt det är att sköta det här. Flickorna som jag har, de sköter arbetet här på 4 timmar, På sommaren kan de sen ligga och sola på bryggan och på vintern spelar de kort för att få tiden att gå.

Jag har fått inskränkning när det gäller hemsamarithjälp. Antalet timmar sänktes och så berövades jag helt hemsamarit. Det gick vidare till både länsrätten och kammarrätten och den enda motiveringen som socialförvaltningen hade var "vi tycker inte att han ska ha det". Det var ingen motivering! Men sedan fick de mig att gå med på det. Att jag skulle bli av med hemsamarit helt. Detta var för att sänka antalet timmar från sex till två som de sade. Men när de ändå berövade mig det helt och hållet så använde de argumentet att "vi har så lite tillgång till resurser och det finns andra som behöver det bättre, som är krassliga". Då kunde jag inte säga annat än att det är klart att dom ska ha det.

Det får man ju erkänna att det finns en förtjänst hos Socialdemokraterna. Det är de som har skapat hela välfärdsområdet. Det var Möller, som gjorde allt det där. Det är bra om det finns resurser, men om sådana saknas då rustar de av alltihopa. Det är mycket som är inbetalat i skatter till de här sakerna som man inte får. För min personliga del så får man ju tänka på att skatten tar ungefär hela årsinkomsten här och det går till stor del till kommunen. Kommunen vill inte göra någonting för mig. Dom säger "han har råd att ha personal" Tyvärr är det svårt att få tag i någon. Det är verkligen, trots arbetslösheten, väldigt svårt, nästan omöjligt ibland att få tag på hemhjälp. Då är det så oändligt värdefullt för mig att det skulle finnas någon hemsamarit. Det har varit utomordentligt bra hemsamariter här, Karin Karlsson först och sedan Ann-Charlotte Johansson. Karin Karlsson var ju legendarisk, alldeles enastående, hon var hemsamarit här i 17 eller 18 år. Hon skötte det perfekt och hade hand om oerhört mycket. Man kunde också diskutera problem med henne någon gång, men framför allt var hon väldigt praktisk och visste var allting fanns. Jag letade efter en dörr en gång tillsammans med en man som varit här på gården sedan min barndom. Vi letade på vindar och kontor och i uthusen, flygelvindarna och svinhusvindarna och överallt, men kunde inte hitta dörren. Fru Karlsson sade "har ni tittat i svinhuset där och där". Då gick vi dit och där var dörren. Hon kunde allt. Även när det kom bort saker så letade hon reda på dem. Hon är pensionerad nu och jag trodde att hon skulle sätta värde på att få lite uppdrag ibland. Många brukar tycka att det man har sysslat med vill man inte koppla av. Jag tror att hennes omgivning, , tycker att hon har lagt ner så oerhört mycket arbete så att hon skulle vara befriad från allting. Så hon kommer bara när det är fester då dethänder att hon serverar på Torönsborg eller här.

Det kanske verkar underligt, när det är sådan arbetslöshet, att det är svårt att få någon personal idag. Det är nog helt enkelt det att många inte vill ha besväret med att arbeta också. Det är jobbigt nog att lyfta sig själv. Sedan anses inte husligt arbete ha den status som den borde ha. Det är en kolossalt väsentlig och viktig uppgift, som har med med människors hälsa och hela livskvalitén att göra. Det är omväxlande arbete och inte ensidigt, med vida föredrag framför många andra mera enformiga uppgifter, som att sitta vid en dator t ex. som dessutom är hälsovådligt. Men det är inte hälsovådligt att vara hemma och hushållsarbete. Det är omväxlande och man reder sig själv mycket med vad man vill göra. Är man kvinnlig soldat eller officer så får man ju lyda order väldigt stramt och strängt. Det får man förstås göra på ett kontor också. Det är ganska noga med

allting. Min mamma ville ju säga till om vad det skulle vara för mat varje dag. Och jag sade "låt bli det, för de sköter det lika bra själva". Men hon ville känna att hon hade ledningen här och tyckte att det var en trevlig uppgift att sitta en timma varje morgon och tala igenom vad som skulle göras under dagen. Det gjorde hon så länge hon levde, när hon var hemma vill säga. Det var ju slottsfruns uppgift att gå igenom dagens arbete med personalen och det har man ju alltid gjort i alla tider, de måste ju få dagens uppgifter fördelade. Hon var företagsledare kan man säga.